Onderzoeksrapport over de ervaringen van gasthuishoudens en Oekraïense gasten

Particuliere opvang Oekraïense ontheemden in Rotterdam

Verwey-Jonker Instituut: Tamara A. Kool - Mathilde Compagner - Marjan de Gruijter
OPORA: Anastasiia Omelianuk

Particuliere opvang Oekraïense ontheemden in Rotterdam

Onderzoeksrapport over de ervaringen van gasthuishoudens en Oekraïense gasten

Verwey-Jonker Instituut
Tamara A. Kool
Mathilde Compagner
Marjan de Gruijter

OPORA
Anastasiia Omelianuk

Utrecht, juni 2023

Inhoud

1 Samenvatting 4

2 Inleiding 5
2.1. Vraagstelling 6
2.2. Methodologie 6
2.3. Structuur van het rapport 7

3 Ervaringen van de gasthuishoudens 8
3.1. Achtergrond gasthuishoudens 8
3.2. Type particuliere opvang 9
3.3. Ervaring met de particuliere opvang 11
3.4. Ondersteuning en informatie 12
3.5. Toekomstperspectief 14

4 Ervaringen van de Oekraïense gasten 17
4.1. Achtergrond gasthuishoudens waar Oekraïners verblijven 17
4.2. Schets van de arrangement particuliere opvang 18
4.3. Ervaring met de particuliere opvang 19
4.4. Ondersteuning en informatie 21
4.5. Toekomstperspectief 21

5 Conclusies 22
5.1. Particuliere opvang wordt als positief ervaren 22
5.2. Doorgaan zolang dat nodig is 23
5.3. Informatie en steun vanuit de gemeente is en blijft belangrijk 23
5.4. Mogelijkheden voor particuliere opvang in de toekomst 24

6 Referenties 25

Bijlage 1 - Enquête Gasthuishoudens 26
Bijlage 2 - Enquête Oekraïense Gasten 29

1 Samenvatting

Met de uitbraak van de oorlog in Oekraïne, zijn er meer dan 87,500 ontheemden naar Nederland gevlucht. Een groot aantal van deze ontheemden heeft onderdak gevonden bij Nederlandse gezinnen. De gemeente Rotterdam was positief verrast dat meer dan 600 Rotterdamse huishoudens het afgelopen jaar *uit eigen beweging* circa 1350 à 1400 Oekraïense gasten particulier hebben opgevangen. Hoewel men er ervan uitging dat de opvang van tijdelijke aard zou zijn, zijn we ruim een jaar verder. De gemeente Rotterdam heeft daarom het Verwey-Jonker Instituut en OPORA Foundation gevraagd om onderzoek te doen naar hoe Oekraïense gasten en gasthuishoudens de particuliere opvang ervaren hebben, welke steun en/of informatie men nodig heeft, en wat hun perspectief is op de toekomst. Om dit te onderzoeken hebben we enquêtes afgenomen onder respectievelijk 79 gasthuishoudens en 78 Oekraïense gasten tussen 20 februari en 15 maart 2023.

De bevindingen tonen aan dat gasthuishoudens en Oekraïense gasten de particuliere opvang als positief hebben ervaren. Gasthuishoudens hebben het gevoel iets te kunnen betekenen voor een ander, en gasten waarderen de opvang. Daarnaast draagt het bij aan positieve uitwisseling van taal en cultuur, en helpt het Oekraïense gasten om de Nederlandse samenleving beter te navigeren. Ook toont het onderzoek aan dat als gasthuishoudens of Oekraïense gasten vragen hebben, zij meestal in staat zijn om het antwoord te vinden. Daarbij waarderen de gasthuishoudens de voorlichting vanuit de gemeente Rotterdam, zoals het gastgezinnencafé en de Whatsapp-groep.

Er zijn ook een aantal aandachtspunten. Gasthuishoudens zouden beter op de hoogte willen worden gehouden van zaken en beleidsveranderingen die voor henzelf of voor hun gasten relevant zijn. Daarnaast brengen de informele aard en de lange duur van opvang risico's en uitdagingen met zich mee. Er kunnen spanningen ontstaan tussen gasten en gasthuishoudens bijvoorbeeld door het gebrek aan privacy. In enkele gevallen zijn er ook misstanden rondom de takenverdeling in het huis. Ook kunnen financiële overwegingen een rol gaan spelen in de beslissing om al dan niet te stoppen met het bieden van opvang. Hierbij kan je denken aan leefgeld, het gebrek aan compensatie vanuit de overheid/gemeente, en een hogere gemeentelijke belasting.

Ten slot staat het overgrote deel van de gasthuishoudens mogelijk open tegenover het bieden van particuliere opvang in de toekomst. De overwegingen van een gasthuishoudens om al dan niet in de toekomst opvang te willen bieden zijn of van persoonlijke aard (zoals de woonsituatie, persoonlijke situatie van het gasthuishouden, alsook de klik met de gasten) of gerelateerd aan de vormgeving van particuliere opvang (zoals financiële ondersteuning en/of steun vanuit de overheid of gemeente). Richtlijnen en/of beleid op particuliere opvang kunnen bijdragen aan duidelijkheid hierover. De informatievoorziening vanuit de gemeente Rotterdam via de Whatsapp-groep en het gastgezinnencafé kan hierbij een mooie opstap bieden voor de toekomst, en kan daarbij vanaf het begin worden ingezet.

2 Inleiding

Begin 2023 telde Nederland 87.880 Oekraïense ontheemden[1] in Nederland.[2] Hoewel het merendeel binnen de Gemeentelijke opvang wordt opgevangen, zijn er ook een groot aantal mensen die elders wonen, waaronder binnen particuliere initiatieven zoals de particuliere opvang in Rotterdam.[3] In de gemeente Rotterdam hebben meer dan 600 Rotterdamse huishoudens het afgelopen jaar *uit eigen beweging* circa 1350 à 1400 Oekraïense gasten particulier opgevangen. De gemeente Rotterdam was positief verrast door deze bereidwilligheid.

Om hier goed vorm aan te geven, heeft de gemeente Rotterdam vanaf het begin gekozen voor een actieve benadering. Zo heeft de gemeente Rotterdam een projectleider Particuliere Opvang aangesteld om beter inzicht te krijgen in de particuliere opvang, gasthuishoudens te ondersteunen, en in te spelen op knelpunten die ervaren worden. Naast het opzetten van het Oekraïens Huis[4] voor de Oekraïense gasten, heeft het ook een Gastgezinnencafé en Whatsappgroep opgezet om contact te leggen met gasthuishoudens. Daarnaast legt een wijkteam en later Bureau Frontlijn huisbezoeken bij gasthuishoudens af om te checken hoe de opvang verloopt en indien nodig door te verwijzen. Momenteel wonen nog circa 1250 Oekraïense gasten bij gasthuishoudens in Rotterdam. Gezien dat de oorlog voorlopig nog niet ten einde is,[5] zal de particuliere opvang langer nodig zijn dan verwacht.

Om hier een beter inzicht in te krijgen, heeft de gemeente Rotterdam aan het Verwey-Jonker Instituut en de OPORA Foundation gevraagd om onderzoek te doen naar de particuliere opvang. Dit rapport biedt allereerst inzicht in de ervaringen, verwachtingen en motivaties van gasthuishoudens en Oekraïense gasten met de particuliere opvang. Ook biedt het rapport inzicht in hoe gasthuishoudens en Oekraïense gasten de huidige ondersteuning van particuliere opvang ervaren. Tot slot, werpt het rapport een blik op de toekomstbestendigheid[6] van particuliere opvang.

1 Deze mensen vallen onder de Richtlijn Tijdelijke Bescherming die door de Europese Unie is vastgesteld. Voor het gemak van het rapport verwijzen wij naar Oekraïners die zich onder deze regeling bevinden, als gasten of Oekraïense ontheemden.

2 Op basis van BZK: BRP-inschrijvingen (netto) van ontheemden met de Oekraïense nationaliteit (exclusief overige nationaliteiten/derdelanders) op peildatum 8 januari 2023. Bron: Van der Burg, E. 2023. 'Vreemdelingenbeleid: Situatie in Oekraïne.' Brief van de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Nr. 3093. 13 April 2023. Voetnoot 13.

3 In April verbleven 70.000 Oekraïners in de gemeentelijk opvang, daarnaast verbleven er circa 2270 Oekraïense ontheemden bij particuliere gastgezinnen via RefugeeHomeNL Echter naast meer formele regelingen, waren er ook meerdere huishoudens die op eigen initiatief besloten om Oekraïense ontheemden op te vangen. Dit initiatieven vielen echter niet onder RefugeeHomeNL.

4 Het Oekraïens Huis is een ontmoetingsplek voor Oekraïners in Rotterdam en heeft ook een gemeente loket waar Oekraïners met hun vragen terecht kunnen.

5 Van der Burg, E. 2023 & Wijnkoop, M. et al., 2023. 'Beschermingsopdracht Oekraïense ontheemden. Piekscenario's door nieuwe offensieven.' Clingendael Rapport. Februari 2023.

6 Toekomstbestendig is drieledig. Aan de ene kant het verlengen van huidige opvangarrangementen van Oekraïners. Ten tweede de bereidheid van gasthuishoudens om in de toekomst weer als gasthuishouden te fungeren, en ten derde de vormgeving en ondersteuning van het model 'particuliere opvang' an sich.

2.1. Vraagstelling

Om deze doelstellingen te realiseren, beantwoordt het rapport de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat is de motivatie van gasthuishoudens om Oekraïners op te vangen? Hoe ervaren zij de opvang en de ondersteuning vanuit de gemeente? Wat zou gasthuishoudens bewegen om ermee te stoppen? En zouden zij overwegen om in de toekomst nogmaals als gasthuishouden te fungeren?
2. Hoe ervaren Oekraïense gasten de opvang door particulieren? Onder welke randvoorwaarden is de particuliere opvang toekomstbestendig vanuit het perspectief van de Oekraïense gasten?

In de conclusie worden bovenstaande vragen besproken aan de hand van de volgende sub-vragen:

a. Werkt het om particuliere opvang te bieden (gedurende langere periode)?
b. Voor welke periode is particuliere opvang een oplossing?
c. Welke ondersteuning hebben gasthuishoudens en gasten nodig?
d. Wat zijn voordelen van de particuliere opvang?
e. Kan particuliere opvang ook werken voor andere groepen (vanuit perspectief gasthuishoudens)?
f. Onder welke randvoorwaarden is particuliere opvang mogelijk/haalbaar?

2.2. Methodologie

Het Verwey-Jonker Instituut en OPORA Foundation hebben gezamenlijk een onderzoek opgezet om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Er zijn twee enquêtes ontwikkeld voor respectievelijk de gasthuishoudens en Oekraïense gasten (zie bijlage 1 en 2). Deze enquêtes bevatten vragen over: 1) hoe de regeling tussen gasthuishoudens en Oekraïense gasten vormgegeven is; 2) wat positieve en negatieve ervaringen zijn met de particuliere opvang; 3) welke behoefte er is aan ondersteuning en informatie; en 4) welk toekomstperspectief de gasthuishoudens en Oekraïense gasten hebben op het bieden van of verblijven in particuliere opvang. De vragen waren een combinatie van gesloten vragen, meerkeuzevragen en open vragen.

De beide enquêtes konden worden ingevuld tussen 20 februari en 15 maart. De enquête onder gasthuishoudens was opgesteld in het Nederlands en was ontwikkeld door het Verwey-Jonker Instituut. De enquête onder Oekraïense gasten was opgesteld in het Oekraïens en was ontwikkeld door OPORA Foundation. Deelname aan de enquête was anoniem en op vrijwillige basis. Zowel Oekraïense gasten en gasthuishoudens konden kans maken op vijf bonnen van bol.com ter waarde van 25 Euro.

De gemeente Rotterdam heeft Oekraïense gasten en gasthuishoudens per brief gevraagd of zij de enquête in wilden vullen. Daarnaast heeft de gemeente Rotterdam een mail gestuurd aan gasthuishoudens waarvan bij de gemeente een mailadres bekend was, met de vraag of dat zij de enquête in wilden vullen. Ook heeft OPORA Foundation via lokale Telegram-groepen de enquête bij Oekraïense gasten onder de aandacht gebracht.

In totaal hebben 79 Rotterdamse gasthuishoudens deelgenomen aan de enquête en 78 Oekraïense gasten. Gezien men dit op een vrijwillige basis de enquête heeft ingevuld, kunnen wij niet bevestigen of dat de antwoorden representatief zijn voor de gehele groep gasthuishoudens en Oekraïense gasten. Ook kunnen wij er geen definitieve conclusies aan verbinden. We zullen daarom rapporteren op basis van frequentie. Niettemin schetst de analyse een beeld van de ervaringen van de diverse groepen waar men op voort kan bouwen.Het Verwey-Jonker Instituut heeft de gesloten vragen geanalyseerd via Microsoft Excel. Daarnaast heeft het Verwey-Jonker Instituut de open antwoorden op thematische wijze gecodeerd met ATLAS.ti. De onderzoekers van OPORA foundation hebben de gesloten vragen beantwoord via Power.bi. De antwoorden op de open vragen zijn daarnaast gecodeerd. Dit gaf inzicht in de meest voorkomende thema's per antwoord.

2.3. Structuur van het rapport

Het rapport is als volgt gestructureerd. *Hoofdstuk 3* zet de ervaring van de gasthuishoudens uiteen. *Hoofdstuk 4* bevat de analyse van de Oekraïense gasten. Tot slot, vergelijkt *hoofdstuk 5* de ervaringen van de gasthuishoudens en de Oekraïense gasten aan de hand van de sub-vragen, en zal het aandachtspunten identificeren die voor de gemeente Rotterdam relevant zijn.

3 Ervaringen van de gasthuishoudens

In dit hoofdstuk gaan we in op de ervaringen van de gasthuishoudens. In totaal hebben 79 gasthuishoudens de enquête ingevuld. Hiervan bieden 61 gasthuishoudens momenteel nog steeds opvang en geven 18 gasthuishoudens aan inmiddels gestopt te zijn. We staan in het hoofdstuk achtereenvolgens stil bij de achtergrond van de gasthuishoudens (*paragraaf 3.1*), het type particuliere opvang dat zij bieden (*paragraaf 3.2*), hun ervaringen met particuliere opvang (*paragraaf 3.3*), hun ervaringen met ondersteuning en informatie vanuit de gemeente (*paragraaf 3.4*) en hun perspectief op de toekomst (*paragraaf 3.5*). Waar relevant benoemen we verschillen tussen groepen. In de analyse is gecontroleerd op achtergrondkenmerken; bijvoorbeeld of er verschil is tussen gasthuishoudens die nog steeds opvang bieden of die dit niet meer doen,[7] of dat er verschil is tussen gasten die bij het gasthuishouden in huis wonen of in een aparte woonruimte, of de grootte van het aantal gasten dat men opvangt.

3.1. Achtergrond gasthuishoudens

De meeste gasthuishoudens betreffen samenwonende partners (n=33), gevolgd door alleenwonenden (n=21) en gezinnen met kind(eren) (*Figuur 1*). In een paar gevallen gaat het om alleenstaande ouders met kind(eren) (n=2) of (jong)volwassenen die met hun eigen ouders wonen (n=2).

In het geval van 'anders, namelijk' zijn gasten niet inwonend in dezelfde ruimte als het gasthuishouden, maar verblijven de gasten bijvoorbeeld in een kerkgebouw of een andere woonruimte waar het gasthuishouden eigenaar van is, zoals een leegstaand appartement.

Figuur 1. Met wie woont u? (n=79)

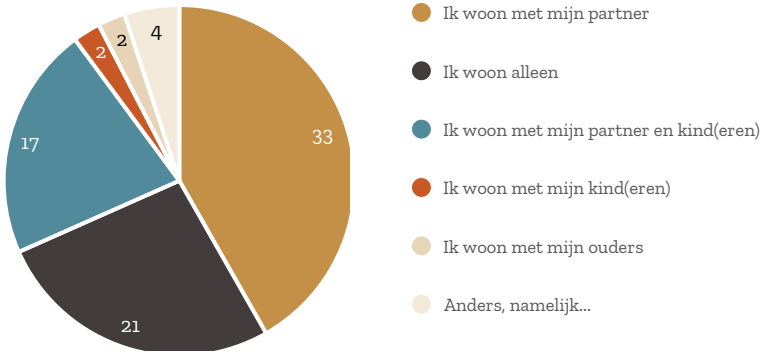

7 Dit is puur vanuit een kwalitatief oogpunt. Alhoewel we observeren dat er vanuit een kwantitatief oogpunt enige verschillen zijn tussen de groep gasthuishoudens die inmiddels gestopt is in vergelijking met de groep gasthuishoudens die nog steeds opvang bieden, is het niet mogelijk om daar definitieve conclusies aan te verbinden vanwege het geringe aantal deelnemers.

3.1.1. Redenen voor opvang

Gasthuishoudens hebben verschillende redenen voor het bieden van opvang. Hulp bieden aan een naaste in nood vormt de belangrijkste reden. Vaak speelt hierin mee dat het gasthuishouden woonruimte over heeft:

> *"Wij hebben drie volwassen dochters die het huis uit zijn, twee van hun drie kamers in ons huis werden nauwelijks nog gebruikt. Wij stelden ons voor hoe het zou zijn als onze dochters op de vlucht zouden zijn voor oorlog... We besloten meiden zoals zij onderdak te verlenen."*

Een andere belangrijke reden is een persoonlijke band met de Oekraïners. De gasthuishoudens willen familie, vrienden of kennissen uit Oekraïne helpen of voelen zich verbonden aan Oekraïne doordat ze hier eerder zelf hebben gewerkt. Enkele gasthuishoudens geven aan dat ze een verzoek van de familieleden, vrienden of kennissen kregen om hen op te vangen.

> *"Mijn vriendin (partner) is Oekraïens. Wij hadden al een lange afstandsrelatie. Wij waren toch al van plan om over 2 jaar samen in Nederland of Oekraïne te gaan wonen. Maar door de oorlog werd het wat eerder."*
>
> *"Ik kom al 15 jaar in Oekraïne en heb veel kennissen en vrienden"*

Een andere reden die gasthuishoudens noemen om opvang te bieden aan Oekraïense gasten is het gebrek aan opvangplekken in de gemeentelijke opvang. Tot slot, noemen enkele gasthuishoudens dat zij graag iets willen terugdoen omdat Rotterdammers in de oorlog ook zelf opvang nodig hadden; of omdat zij zelf ook graag opgevangen zouden willen worden als zij in de toekomst in een vergelijkbare positie zouden komen.

> *"Rotterdam heeft in de oorlog hetzelfde meegemaakt. Als ik toen geleefd zou hebben had ik ook graag opgevangen willen worden, dus willen we dat nu aan een ander bieden."*

3.2. Type particuliere opvang

De meeste deelnemende gasthuishoudens begonnen in het eerste of tweede kwartaal van 2022 met het bieden van opvang (n=59). Vijf van deze gasthuishoudens begonnen reeds in januari of februari 2022, kort voordat de oorlog uitbrak. Een kleiner deel van de gasthuishoudens begon in de tweede helft van 2022 (n=13) of in de eerste helft van 2023 (n=7) (*Figuur 2*).

Figuur 2. Wanneer bent u begonnen met het bieden van opvang? (n=79)

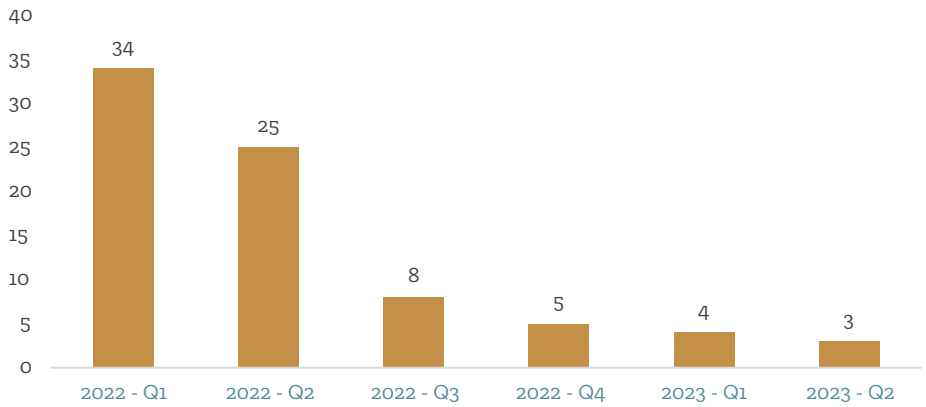

3.2.1. Aantal gasten en relatie tot gasten

Het totaal aantal gasten per gasthuishouden loopt erg uiteen. De meeste gasthuishoudens bieden opvang aan 1 tot 4 gasten; uitzonderingen zijn een viertal gasthuishoudens die respectievelijk 6, 10, 22 en 32 gasten opvangen. De groep van 6 gasten betreffen familieleden die inmiddels weer naar Oekraïne zijn vertrokken, de groep van 10 en 22 gasten verblijven in een zelfstandige woonruimte, waaronder een leegstaand appartement, en de groep van 32 gasten

wordt opgevangen in een kerk. Ongeveer een derde van de gasthuishoudens biedt ook opvang aan kinderen (n=27); en ongeveer een kwart van de gasthuishoudens biedt opvang aan senioren (n=20). De meeste kinderen worden vergezeld door een volwassene, op één kind na. Senioren worden soms vergezeld door kinderen en/of volwassenen, maar niet altijd. Ruim de helft van de gasthuishoudens kende de gasten niet van tevoren (n=47), bij ongeveer een kwart betrof het vrienden of kennissen (n=18) of ging het om familieleden (n=14) (*Figuur 3*).

Figuur 3. Hoe kent u de gasten die u opvangt? (n=79)

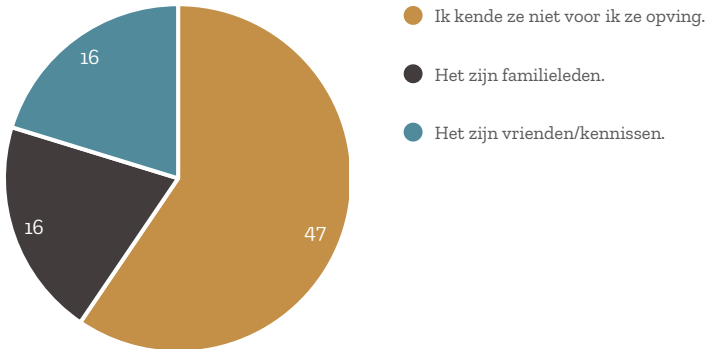

3.2.2. Type geboden opvang

Bij de meeste gasthuishoudens ging het om opvang in eigen huis zonder aparte voorzieningen (n=49). Bij ongeveer een kwart ging het om opvang in eigen huis met deels aparte voorzieningen, zoals een eigen keuken of eigen toilet (n=18). De resterende gasthuishoudens verbleven in een aparte zelfstandige woonruimte, zoals een tuinhuis of appartement (n=11) of in een opvangplek voor meerdere huishoudens, zoals een kerk (n=1) (*Figuur 4*).

Figuur 4. Wat voor type opvang biedt u? (n=79)

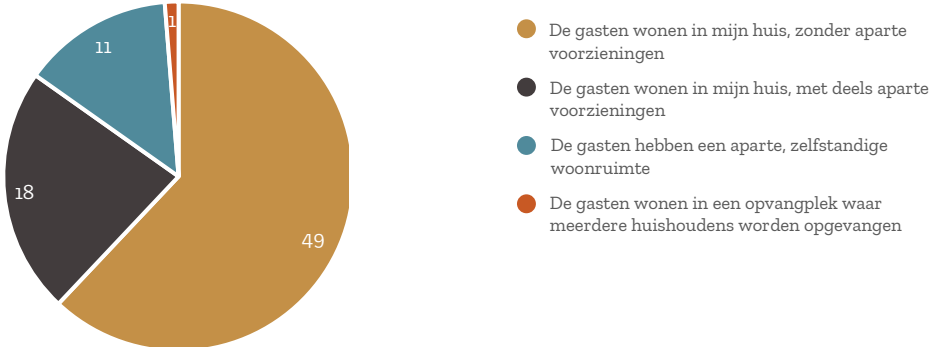

3.2.3. Financiële bijdrage

De meeste gasthuishoudens maakten afspraken met hun gasten over het wel of niet leveren van een financiële bijdrage. Bijna de helft van de gasthuishoudens maakte met de gasten de afspraak om een financiële bijdrage te leveren (n=36), en ongeveer een kwart maakte de afspraak dat de gasten *geen* financiële bijdragen hoeven te leveren (n=23). Een kwart van alle gasthuishoudens maakte geen afspraak over een eventuele bijdrage van het gasthuishouden (n=20) (*Figuur 5*).

Figuur 5. Heeft u met uw gasten afspraken gemaakt over een financiële bijdrage? (n=79)

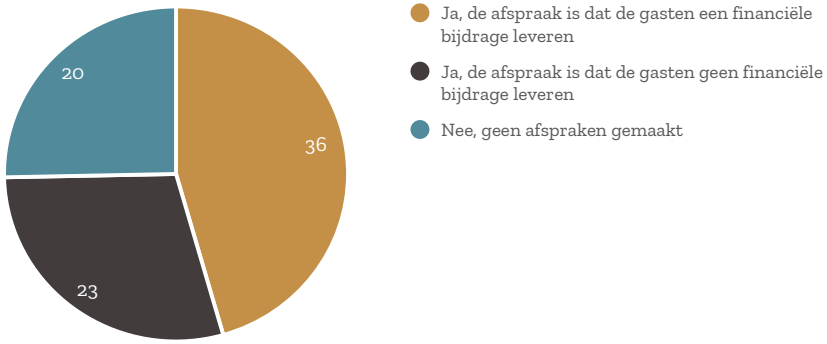

3.3. Ervaring met de particuliere opvang

Het merendeel van de mensen (n=71) geeft de particuliere opvang een 6 of hoger (*Figuur 6*). Gemiddeld zijn mensen die momenteel nog opvang bieden meer tevreden (gemiddelde cijfer 8,1) dan mensen die gestopt zijn met de opvang (gemiddelde cijfer 7,1). Verdere analyse toont aan dat zelfs als de uitschieter van een 0 buiten beschouwing wordt gelaten, gasthuishoudens die gestopt zijn gemiddeld minder tevreden zijn (gemiddelde cijfer 7,5).

Figuur 6. Hoe tevreden bent u over het zijn van een host/gasthuishouden voor uw Oekraïense gasten? (n=79)

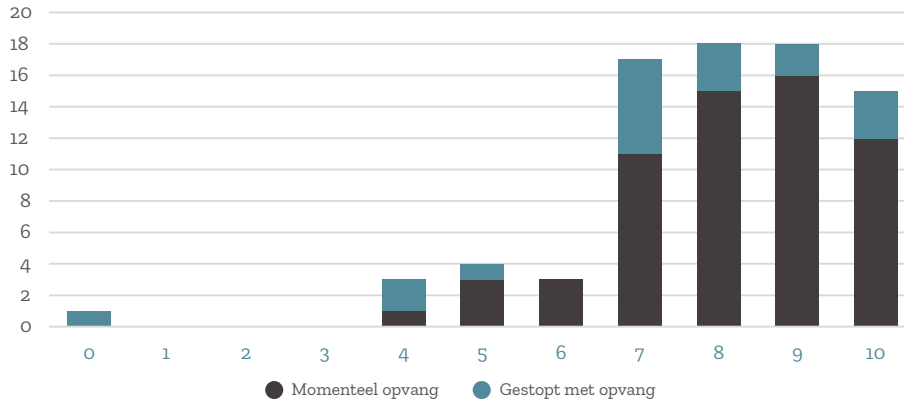

3.3.1. Positieve ervaring

Wanneer we kijken naar de positieve ervaringen van gasthuishoudens dan zie je dat ze vooral de gezelligheid benadrukken alsook het gevoel van iets te kunnen betekenen voor de ander. Het belang om van betekenis te willen zijn voor de ander sluit aan bij de motivatie van gasthuishoudens om anderen hulp te bieden (zie ook sub-sectie 3.1.1.):

> *"Het feit dat we vluchtelingen, in ons geval ook twee kinderen, kunnen helpen om deze moeilijke tijd te doorstaan. Hopelijk kunnen wij ze een iets huiselijkere plek bieden dan wat mogelijk zou zijn in een grotere gedeelde opvanglocatie."*

Ook wordt er door meerdere gasthuishoudens aangegeven dat ze met het bieden van opvang een familielid of vriend(in) kunnen helpen.

Als laatste, geven meerdere gasthuishoudens aan dat ze de culturele uitwisseling als verrijkend ervaren. Enerzijds is dit voor hen een kennismaking met de Oekraïense cultuur en anderzijds geven sommige gasthuishoudens aan door de opvang ook met een andere blik naar Nederland te kijken:

> *"Nieuwe verhalen horen, nieuwe gewoontes leren kennen"*

> *"Wat je er zelf van leert. Je ziet Nederland en je eigen gezin door hun ogen."*

3.3.2. Negatieve ervaring

We hebben in de enquête niet alleen naar positieve, maar ook naar negatieve ervaringen gevraagd. Het merendeel van de gasthuishoudens geven aan dat ze een stuk privacy in hun huis missen. Als iemand even alleen wil zijn, dan moet die persoon zich terugtrekken in hun eigen kamer. Doordat vele gasthuishoudens hun faciliteiten delen met de Oekraïense gasten, kan het soms als erg druk worden ervaren. De drukte kan het thuiswerken verstoren.

> *"Je bent nooit meer alleen met je eigen gezin in huis."*

Ook zien we dat cultuurverschillen en taalbarrière een obstakel vormen en het de communicatie met de gasten kan bemoeilijken. Daarnaast geven vijf gasthuishoudens aan dat de oorlog impact heeft op het welzijn van de gasten waardoor dit soms de sfeer in huis negatief beïnvloedt:

> *"...soms komt de oorlog erg dichtbij 'in huis'."*

Ook worden er diverse praktische aspecten benoemd die invloed hebben op hoe gasthuishoudens de particuliere opvang ervaren. Gasthuishoudens uiten onvrede over het stopzetten van het leefgeld,[8] de lage compensatie van de opvang, het voorschieten van taalcursus, alsook de hogere aanslag voor gemeenschappelijke belastingen. Daarnaast is het voor gasthuishoudens niet altijd duidelijk hoe ze bepaalde burgerzaken moeten regelen, zoals het inschrijven van de gasten in de gemeente, het uitschrijven van gasten als ze vertrekken, of over de status van Oekraïners in Nederland in het algemeen. Dit draagt dan ook bij aan hoe men de particuliere opvang ervaart.

Als we specifiek kijken naar gasthuishoudens die gestopt zijn met de opvang, benoemen ze vooral het element van communicatie, persoonlijk connectie, of 'klik' met de gasten. Gasthuishoudens vinden het soms lastig om te communiceren met hun gasten of om echt contact met hun gasten te krijgen.

8 Leefgeld verwijst naar de "maandelijkse financiële toelage [die door de gemeente wordt verstrekt] ten behoeve van voedsel, kleding en andere persoonlijke uitgaven, een extra toelage ten behoeve van kosten die samenhangen met particuliere opvang (zogeheten wooncomponent), een verzekering tegen de financiële gevolgen van wettelijke aansprakelijkheid en de eventuele betaling van buitengewone kosten." Bron: Van der Burg, E. 2022. "Vreemdelingenbeleid: Situatie in de Oekraïne." Brief van de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Nr 2907. 30 Maart 2022. Pagina 3.

3.4. Ondersteuning en informatie

In de enquête hebben we verschillende vragen gesteld over ondersteuning en informatie. Allereerst, of dat de Oekraïense gasten de antwoorden op hun vragen kunnen vinden. Vervolgens of gasthuishoudens de relevante informatie op hun eigen vragen kan vinden. En als laatste, of de gasthuishoudens vragen aan de gemeente Rotterdam hebben.

3.4.1. Vragen van de gasten

52 van de 79 respondenten geven aan dat als gasten vragen hebben de gasthuishoudens altijd de antwoorden kunnen vinden. Daarnaast geven 24 gasthuishoudens aan dat men soms wel en soms niet het antwoord kan vinden, in drie gevallen hebben de gasten geen vragen.

Wanneer we verder vragen naar de vragen waarop de gasten het antwoord niet kunnen vinden[9], zijn de antwoorden heel divers. Niettemin zien we een aantal elementen meermaals naar voren komen. Allereerst, hebben gasten vragen over taal en onderwijs. Vragen betreffen onder andere basale vragen zoals de opleidingsmogelijkheden, de mogelijkheden voor reisvergoeding indien men een internationale schakelklas volgt alsook waar men Engelse taalles kan volgen. Maar ook specifieke vragen die gerelateerd zijn aan het langetermijnperspectief zoals of men in Nederland kan blijven voor de periode van de opleiding als men een driejarige opleiding gaat doen. Drie personen hebben vragen over toegang tot de gezondheidszorg, zoals een ziektekostenverzekering of psychische hulp. En als laatste hebben gasten vragen rondom arbeidsmarktdeelname.

9 Dit betreft dus alleen de respondenten die soms wel, soms niet aangaven.

Hiermee samenhangend geven gasthuishoudens aan dat gasten vragen hebben over de mogelijkheden voor langdurig verblijf of permanente vestiging in Nederland. Tot in hoeverre kan men een bestaan opbouwen in Nederland? En hoe moet dit geregeld worden? Dit heeft implicaties voor het volgen van onderwijs, maar ook voor het zelfstandig wonen. Daarnaast geven de gasthuishoudens aan dat gasten vragen hebben over het regelen en vinden van huisvesting.

3.4.2. Vragen vanuit de gasthuishoudens

Op het moment dat we vragen of gasthuishoudens antwoorden kunnen vinden voor hun éigen vragen rondom de particuliere opvang, geven 53 van de 79 gasthuishoudens aan dat ze altijd het antwoord kunnen vinden. In 17 gevallen kunnen gasthuishoudens soms wel en soms niet het antwoord vinden en één gasthuishouden kan nooit het antwoord vinden.

Wanneer we verder vragen naar de vragen die gasthuishoudens niet kunnen vinden,[10] zijn de antwoorden wederom heel divers en niet concreet om een goede duiding te geven. Wonen, werk en financiën worden benoemd. Ook weten gasthuishoudens niet waar ze terecht konden voor de vragen rondom burgerzaken (zoals verblijfstitel, registratie) of faciliteiten vanuit de gemeente en andere organisaties. Sommige gasthuishoudens geven aan dat voor hen niet duidelijk is bij welke organisatie ze voor welke vragen terecht kunnen:

> *"Wat we aanvankelijk wel lastig vonden bij welk "loket" (gemeente Rotterdam, RefugeeHome, Vluchtelingenwerk etc.) we moesten zijn om zaken formeel en goed geregeld te hebben."*

10 Dit betreft dus alleen de respondenten die soms wel, soms niet of nooit aangaven.

Daarnaast mist men informatievoorziening als er een beleidswijziging is of bijvoorbeeld welke regels er van toepassing zijn desbetreffende de opvang van Oekraïense gasten.

3.4.3. Steun van de gemeente Rotterdam

Op de vraag of gasthuishoudens vragen hebben aan de gemeente Rotterdam, geven 30 van de 79 gasthuishoudens aan vragen te hebben. Woonvestiging en alternatieve opvang zijn daarbij kernpunten. Diverse gasthuishoudens zien particuliere opvang als noodopvang. Uiteindelijk, zo stelt men, is huisvesting van vluchtelingen, waaronder Oekraïense ontheemden, uiteindelijk als een taak van de overheid. Een punt van aandacht is dat met name de gasthuishoudens die grotere groepen opvangen, vragen hebben rondom de duur van de opvang en de beschikbaarheid van huisvesting. Ook zien we dat niet altijd duidelijk is voor de gasthuishoudens bij welk loket men moet zijn, en twee gasthuishoudens geven aan dat de gemeente niet altijd even gemakkelijk bereikbaar is.

Niettemin ervaren de gasthuishoudens de hulp en ondersteuning van de gemeente Rotterdam en consortium partners over het algemeen als zeer positief. Met name de informatieavond, website en Gasthuishoudenscafé, en Whatsapp-groep worden daarbij benoemd als positieve elementen.[11]

> *"De geboden steun is uitstekend. Gasthuishoudencafé, snelle reacties bij vragen via de app en het organiseren van een OV-kaart voor het schoolgaande kind heeft de gemeente heel goed opgepakt."*

11 Voor een verdere beschrijving over de activiteiten van de gemeente Rotterdam en het Gastgezinnencafé, zie sectie 4.2 van het volgende rapport: De Gruijter, M., Sikkema, M., en I. Razenberg, 2022. "De opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam. Ervaringen en Uitdagingen." Oktober 2022. Kennisplatform Inclusief Samenleven.

Eén gasthuishouden geeft als suggestie een maandelijkse nieuwsbrief te sturen met daarin de laatste ontwikkelingen en tijdige aankondiging van bijeenkomsten/activiteiten voor gasten en gasthuishoudens.

Figuur 7. Hoe lang denkt u vanaf nu nog opvang te kunnen bieden aan uw huidige gasten? (n=79)

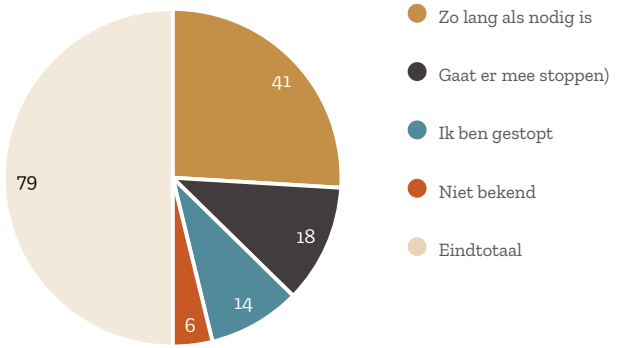

3.5. Toekomstperspectief

Ook hebben we gasthuishoudens gevraagd of, en hoe lang zij het bieden van opvang zouden willen doorzetten. Ongeveer de helft van de respondenten (n=41) is bereid om te door te gaan met de opvang zo lang dat nodig is. Zes gasthuishoudens weten het niet, en een kwart van de gasthuishoudens geeft aan dat men verwacht te stoppen met de particuliere opvang (n=18) (*Figuur* 7). Van de gasthuishoudens die gaan stoppen geven vijf gasthuishoudens aan dat ze zullen stoppen binnen drie maanden, vier verwachten te stoppen binnen zes maanden, en vijf geven aan dat ze verwachten binnen één jaar te stoppen.

3.5.1. Redenen om te stoppen

Op de vraag wat redenen zouden zijn om met de tijd te stoppen met de particuliere opvang of waarom men gestopt is, geven gasthuishoudens verschillende redenen op. Vooral het thema van terugkeer naar Oekraïne wordt vaak benoemd, met name onder gasthuishoudens die bereid zijn zo lang als nodig is door te gaan. De terugkeer kan de keuze van het gast zijn of omdat de oorlog ten einde is gekomen en de gasthuishoudens verwachten dat de Oekraïense gasten terugkeren.

Een andere mogelijkheid die benoemd wordt is dat gasthuishoudens stoppen zodra er een langetermijnperspectief is voor de gast in Nederland. Bijvoorbeeld omdat deze mag blijven in Nederland en ze hier hun eigen leven kunnen opbouwen:

> *"Als ze terug willen naar Oekraïne. Als er een goed alternatief voor ze is in Nederland, waarmee ze weer een leven kunnen opbouwen."*

Daarnaast is een reden die geregeld benoemd wordt, fricties of spanningen binnen het samenleven. Dit kan vanwege gebrek aan privacy zijn, een verstoorde harmonie of omdat de opvang toch te zwaar valt.

> *"Als de verhoudingen uit verband zijn en als het niet meer goed gaat."*

Een derde thema betreft (veranderingen in) de persoonlijke situatie van het gasthuishouden, zoals ouderdom, gezondheidsproblemen of verhuizen.

3.5.2. Redenen om de opvang door te zetten[12]

Indien gasthuishoudens hebben aangegeven dat ze ermee stoppen of ze het niet weten, dan is men in 18 van de 24 gevallen bereid om door te gaan met de particuliere opvang mits er aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan.

Drie randvoorwaarden worden daarbij meermaals benoemd. Allereerst zijn gasthuishoudens bereid om door te gaan mits er uitzicht is op een einddatum van de particuliere opvang. Ten tweede geven gasthuishoudens aan dat ze bereid zijn de periode te overbruggen als er uitzicht is op een alternatieve woonvoorzieningen voor de Oekraïense gasten.

> *"Als er binnen afzienbare tijd uitzicht zou zijn op eigen woning zouden we die tijd nog wel willen overbruggen."*

Daarnaast benoemden gasthuishoudens het aspect van financiële compensatie[13] door de gemeente of door de gasten zelf:

> *"Als mijn gast (meer) huur kan betalen en werk kan vinden dan is het voor mij financieel haalbaar om mijn gast in mijn huis te houden."*

Als gasthuishoudens aangeven dat ze niet bereid zijn om eventueel door te gaan, dan is dit vooral omdat de gasthuishoudens de duur van de opvang lang genoeg hebben gevonden en/of om ze het simpelweg niet meer willen.

12 Deze vraag is alleen gesteld aan de respondenten die aangaven dat ze ermee gaan stoppen.

13 Financiële compensatie wordt meermaals benoemd in de antwoorden. Dit wordt echter niet verder gespecificeerd.

3.5.3. Het aanbieden van particuliere opvang in de toekomst

De bevindingen tonen aan dat 66 van de 79 gasthuishoudens mogelijk bereid zijn om in de toekomst opnieuw opvang te bieden, en slechts 13 gasthuishoudens dat ze dit niet meer zullen doen. Van de 66 gasthuishoudens, geeft iets meer dan de helft van de gasthuishoudens (n=45) aan dat zij dit momenteel nog niet weten . En 21 respondenten geven aan dat ze bereid zijn in de toekomst wederom particuliere opvang te bieden (*Figuur 8*):

Figuur 8. Zou u in de toekomst nogmaals tijdelijke opvang willen bieden aan vluchtelingen? (n=79)

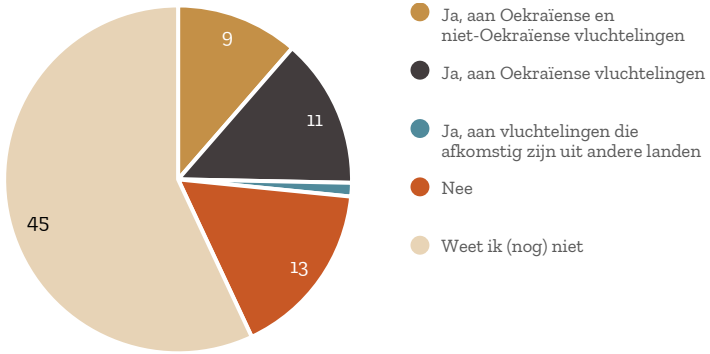

> *"Dit is nu niet van toepassing. Maar mochten onze gasten woonruimte vinden en weg willen, hebben wij contact met andere vluchtelingen die wij onderdak gunnen."*

Elf gasthuishoudens geven aan dat zij alleen bereid zouden zijn om in de toekomst wederom opvang te bieden aan specifiek Oekraïense gasten. Verdere analyse toont aan dat in acht van de elf gevallen, de gasthuishoudens momenteel familieleden, en vrienden en/of kennissen opvangen. Dit kan een mogelijke verklaring zijn voor waarom zij alleen Oekraïense gasten willen opvangen.

Ook gasthuishoudens die op dit moment opvang verlenen aan een groot aantal personen zouden bereid zijn dit weer te doen, mits het geen langdurige opvang betreft.

> *"Mijn huis is niet echt groot, dus het contact moet goed zijn. Een heel andere cultuur of iemand waar ik niet mee overweg kan is erg onprettig."*

Vooral de woonsituatie als ook de persoonlijke situatie zijn belangrijke overwegingen. Een aantal gasthuishoudens geeft ook aan dat er een wederzijdse klik moet zijn en ze graag eerst met de persoon kennis maken voordat ze toezeggen. Sommige geven ook aan dat ze graag eerst een periode van rust willen hebben voordat ze eventueel weer opvang bieden in de toekomst.

Naast de persoonlijke situatie en de klik met de gasten, noemen gasthuishoudens ook een aantal randvoorwaarden willen zij het opnieuw opvangen van gasten overwegen. Zowel de rol van financiële ondersteuning alsook ondersteuning vanuit de overheid en/of gemeente komen hierbij naar voren.

4 Ervaringen van de Oekraïense gasten

In dit hoofdstuk staan de ervaringen van de Oekraïense gasten centraal. In totaal namen 78 Oekraïense gasten aan de enquête deel, waarvan 77 de enquête volledig invulden. Van de 78 Oekraïense respondenten, geven 24 Oekraïners aan niet meer in het gasthuishouden te verblijven en 54 Oekraïners verblijven nog wel in het gasthuishouden.

4.1. Achtergrond gasthuishoudens waar Oekraïners verblijven

In Rotterdam is het grootste deel van de gasthuishoudens van Nederlandse afkomst (n=53). Er zijn ook niet-Nederlandse gasthuishoudens van Europese (n=10) en Oekraïense herkomst (n=13) (*Figuur 9*).

Figuur 9. Wie is uw huidig gasthuishouden? (n=76)

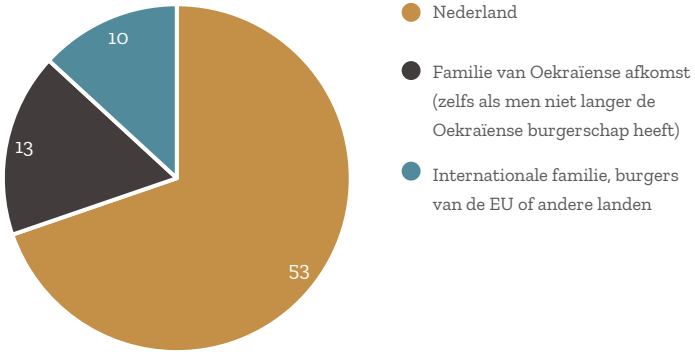

De meeste gasthuishoudens bestaan uit twee volwassenen. Minder dan de helft van de gasthuishoudens heeft twee of meer kinderen. Bij de meeste gasthuishoudens verblijven één Oekraïense volwassene en één of meer kinderen. Het gasthuishouden bestaat dus meestal uit meer personen dan het aantal Oekraïners dat bij het gasthuishouden verblijft (*Figuur 10 en 11*).

Figuur 10. Uit hoeveel personen bestaat uw gezin (van de Oekraïense gasten)?

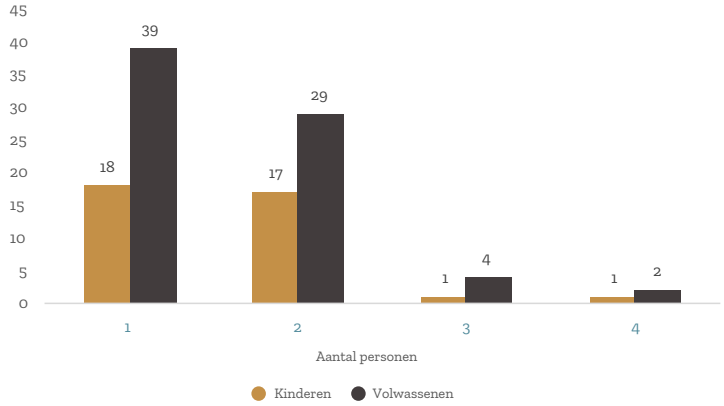

Figuur 11. Uit hoeveel personen bestaat uw gasthuishouden?

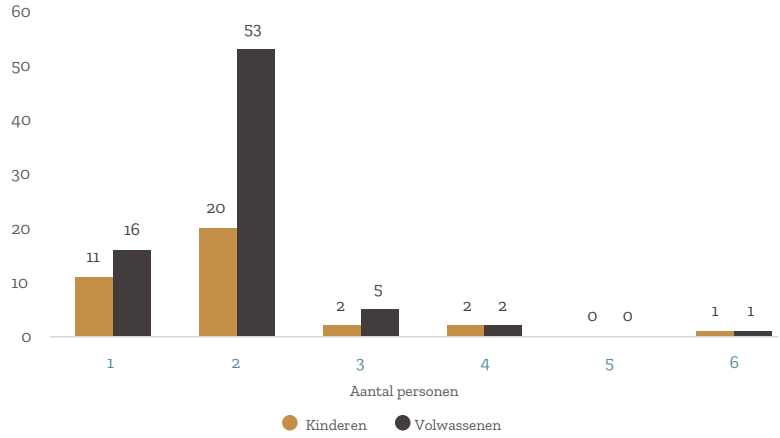

4.2. Schets van de arrangement particuliere opvang

Iets meer dan de helft van de Oekraïners (n=42) woont in een privékamer zonder eigen voorzieningen, zoals een keuken of badkamer. 21 gasten hebben een kamer met eigen voorzieningen en 14 gasten hebben een zelfstandige woonruimte (*Figuur 12*).

Figuur 12. In wat voor soort opvang woont u? (n=77)

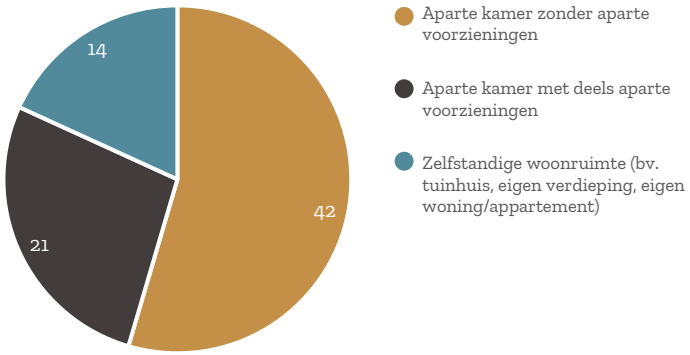

De meerderheid van de Oekraïense gasten vindt de huisvesting bij particuliere gasthuishoudens via informele ingangen, zoals familie en vrienden (n=42) of andere vrijwilligers (n=9). Slechts 13 gasten maken gebruik van de diensten van RefugeeHomeNL (*Figuur 13*).

Figuur 13: Hoe heeft u uw gasthuishouden gevonden? (n=77)

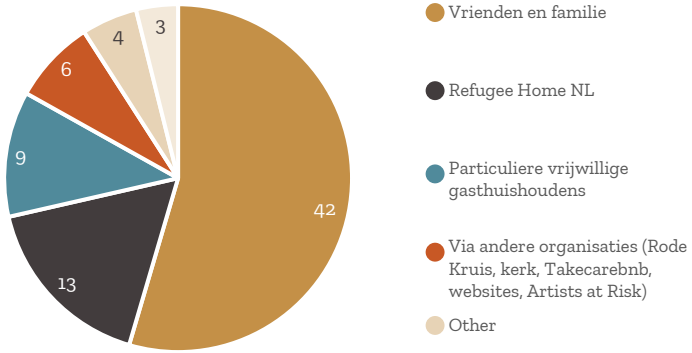

Meer dan de helft van de Oekraïense vluchtelingen (n=39) geeft aan geen einddatum te hebben voor hun huisvestingsregeling. Er is geen duidelijke voorkeur voor andere soorten overeenkomsten die als optie aan de Oekraïners worden aangeboden. Acht gasten hebben een overeenkomst van zes maanden en negen gasten hebben een overeenkomst van drie maanden met hun gasthuishouden. Negen gasten moeten binnenkort verhuizen (*Figuur 14*). Dit heeft naar onze verwachting te maken met de informele aard van de initiële overeenkomst tussen gast en gasthuishouden. Afgaande op het type overeenkomsten gaan we ervan uit dat de meeste overeenkomsten een informeel karakter hebben (en dus geen duidelijke einddatum hebben). Dit kan leiden tot onzekerheid over het verblijf voor zowel gasten als gasthuishouden.

Figuur 14. Hoe lang kunt u bij uw gasthuishouden verblijven? (n=75)

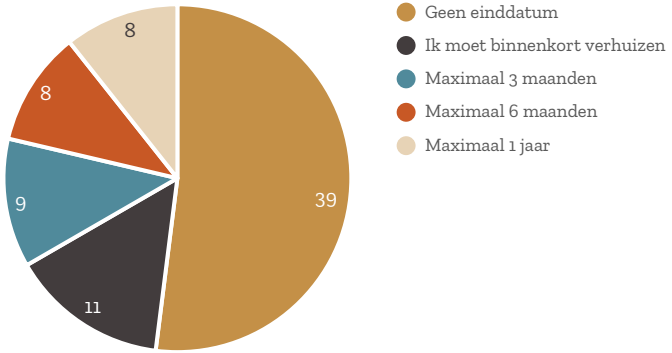

Het aantal Oekraïners dat van gasthuishouden is veranderd of verhuisd is naar een gasthuishouden vanuit de gemeentelijke opvang is gering. Minder dan een derde (n=20) veranderde eenmaal van gasthuishouden en slechts vijf verhuisden van de door de gemeente verstrekte huisvesting naar een gasthuishouden. Het merendeel van de respondenten (n=50) melden dat zij niet van gasthuishouden of opvang zijn veranderd (*Figuur 15*).

Figuur 15. Heeft u ervaring met het veranderen van uw woonomstandigheden? (n=77)

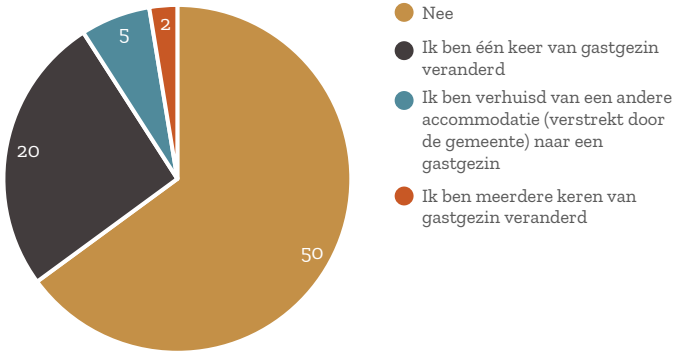

4.3. Ervaring met de particuliere opvang

4.3.1. Positieve ervaring

In de vragenlijst vragen we respondenten naar hun tevredenheid over hun verblijf bij hun gasthuishouden. Uit de analyse blijkt dat 44 gasten hun ervaring met een tien beoordelen. Gemiddeld geven gasten de opvang bij gasthuishoudens een 8,6.

Uit de analyse van de kwalitatieve antwoorden bleek dat sommige gasten (n=10) de voorkeur geven aan een verblijf bij een gasthuishouden vanwege de emotionele steun en de vriendschappelijke relatie met hun gasthuishouden.

Figuur 16. Hoe tevreden bent u over uw verblijf bij uw gasthuishouden? (n=77)

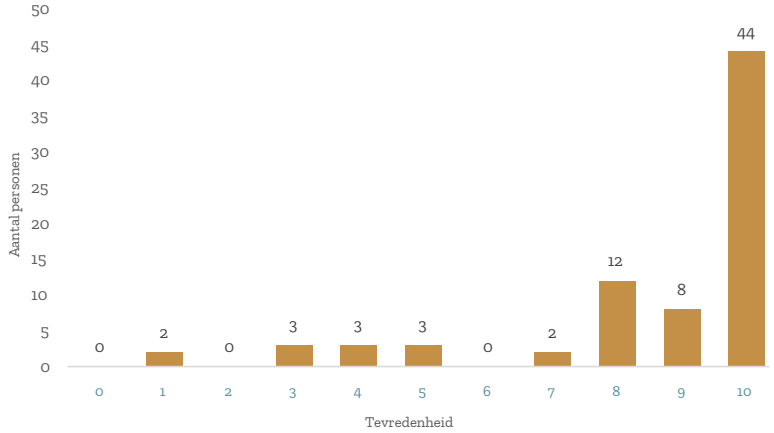

> *"Omdat dit mensen zijn die om mij geven! Hun steun is heel belangrijk voor deze periode van mijn leven! Ik ben ze erg dankbaar dat ze in mijn leven zijn "*

4.3.2. Negatieve ervaring

Uit de analyse van de kwalitatieve antwoorden blijkt dat sommigen weliswaar van gasthuishouden veranderen vanwege het einde van de overeengekomen periode (drie of zes maanden), maar dat anderen moeten verhuizen vanwege misverstanden en/of problemen.

In 27 gevallen moeten de gasten verhuizen om andere redenen dan het aflopen van de overeengekomen periode De gasten benoemen onder andere het gebrek aan privacy en woonruimte als redenen om te verhuizen. Er worden te veel mensen in één woonruimte opgevangen en/of de woonruimte is te klein voor iedereen.

Zes Oekraïense gasten benoemen conflicten met het gasthuishouden als belangrijkste reden om te verhuizen. Dit is bijvoorbeeld omdat het gasthuishouden de privacy van de gasten beperkt via huisregels:

> *"De familie controleert alles: waar ik heen ging, wie ik ontmoette, wat ik kocht."*

> *"De deur in de kamer gaat niet op slot, etc., de douche is één keer per week, hoewel ik graag extra betaal voor water."*

De meeste respondenten gaan in hun antwoord echter niet in op de details van de conflicten.

Zeven respondenten geven aan dat zij gedwongen worden huishoudelijke taken op zich te nemen zonder voorafgaande instemming of compensatie. In dergelijke gevallen worden mensen gedwongen huishoudelijk werk te doen voor het hele gezin. Er is diepgaander onderzoek nodig naar de hoeveelheid van dergelijke gevallen. Wij demonstreren het patroon van 'uitbuiting'[14] met het onderstaande citaat:

> *"Nou, na x maanden beseften we dat we gebruikt werden. Ik kookte elke dag voor iedereen op eigen kosten, maakte schoon en waste hun spullen. We betaalden 350 euro voor onderdak. Hun badkamer had geen toilet en de muren en de vloer waren niet betegeld. We overlegden met mijn man en besloten extra materiaal te kopen, en mijn man begon met reparaties, kocht een toilet. Ze vonden het niet erg, de gastvrouw omhelsde mijn man zelfs en bedankte me. Maar toen het tijd werd om de accommodatie te betalen, zeiden we dat we deze maand niet zullen betalen omdat we 350 euro hebben gekocht voor reparatiemateriaal. Waarop ze zeiden - we hebben jullie niet gevraagd te kopen, we hebben jullie alleen gevraagd de tegels te leggen. Toen brak ons geduld en keerden we terug naar Oekraïne....."*

14 Eerdere onderzoeken geven aan dat uitbuiting doordat gasthuishoudens een te groot beroep doen op de (financiële) bijdrage van vluchtelingen een risico is binnen particuliere opvang. Bron: De Gruijter, M. & Van Rooijen, M., 2019. "Evaluatie Logeerregeling COA". Juni 2019. Verwey-Jonker Instituut.

4.4. Ondersteuning en informatie

De meeste gasten (n=52) geven aan geen extra hulp of ondersteuning nodig te hebben. Ze hebben inmiddels voldoende informatie over algemene zaken en voorzieningen. Slechts een klein aantal (7) mensen heeft behoefte aan informatie over juridische kwesties. Een kleine groep (13) geeft aan dat zij andere hulp nodig hebben. Zij zoeken vooral basisinformatie over gezondheidszorg, gemeentelijke registratie of vertaling (*Figuur 17*).

Figuur 17. Kon u de antwoorden vinden of heeft u steun gekregen? (n=77)

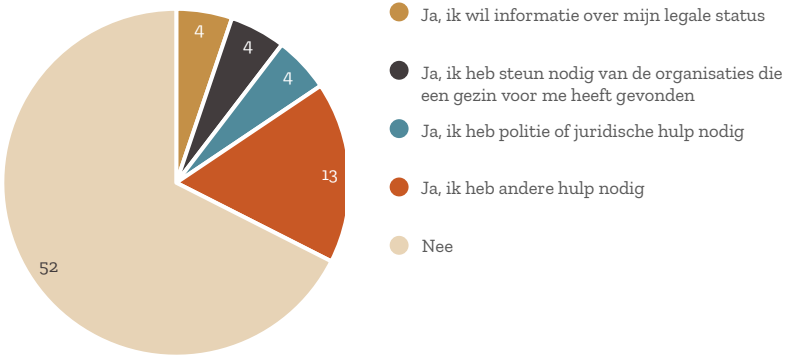

Over het algemeen voorzien de gasthuishoudens de gasten van informatie en ondersteuning (48 van de 74 gasten). Slechts 4 gasten hebben informatie en/of hulp vanuit de gemeente (4), en 7 gasten zochten informatie online. Twee respondenten melden dat het gasthuishouden misbruik maakte van het gebrek aan kennis van hun rechten en hun gasten uitbuitte. Acht gasten kregen niet de hulp of assistentie die ze nodig hadden (*Figuur 18*).

Figuur 18. Kon u de antwoorden vinden of heeft u steun gekregen? (n=74)

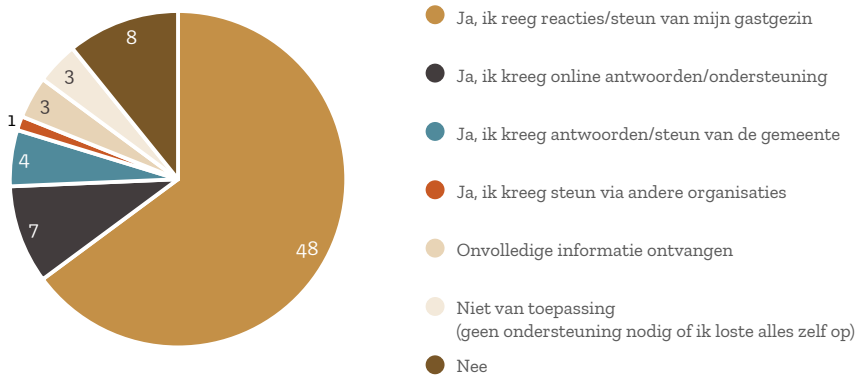

4.5. Toekomstperspectief

De antwoorden over de wens om te vertrekken of te blijven in het gasthuishouden zijn gelijk verdeeld over de gasten (n=35 respectievelijk). Uit de analyse van de open antwoorden blijkt echter dat zelfs het cohort dat aangeeft te willen blijven, binnenkort moet vertrekken (of al vertrokken is). Ondanks de zeer goede relaties met gasthuishoudens, zijn gebrek aan privacy en leefruimte redenen om te vertrekken:

> *"De familie is aardig, maar er is niet genoeg ruimte voor onze familie"*

Naast andere redenen om uit het gasthuishouden te vertrekken, spreken gasten de wens uit om zelfvoorzienend te zijn en niet afhankelijk te zijn van anderen. Dit gevoel wordt geïllustreerd door de volgende citaten:

> *"Het is psychologisch moeilijk om altijd afhankelijk te zijn, om niet de juiste voorwaarden te hebben voor de opvoeding van de kinderen. Mijn familie geeft aan dat we een woning moeten zoeken".*

> *"Om onze gastheren niet te belasten en zelfstandig te leven met je keuken en je eigen regels daarin."*

5 Conclusies

Met de komst van grote groepen Oekraïense ontheemden naar Nederland vanaf eind februari 2022, kreeg ook Rotterdam te maken met een grote opgave om vluchtelingen op te vangen. Onder Rotterdamse huishoudens was er een grote bereidwilligheid om *uit eigen* beweging en op vrijwillige basis Oekraïense gasten op te vangen. Momenteel verblijft iets meer dan de helft van de Oekraïense ontheemden in Rotterdam bij Rotterdammers in huis.[15] De gasthuishoudens spelen daarom een belangrijke rol in de opvang van Oekraïners in Rotterdam.[16]

Hoewel men in eerste instantie van een tijdelijke situatie uitging, blijkt de opvang langer nodig te zijn dan in eerste instantie gedacht. Doordat Oekraïense ontheemden onder de *Richtlijn Tijdelijke Bescherming Oekraïne* van de Europese Unie vallen, is er tot op heden onduidelijkheid over hun status en positie op de langere termijn. Deze onzekerheid heeft daarbij een zeker effect op de particuliere opvang.

De gemeente Rotterdam wil graag inzicht verkrijgen in de ervaringen, verwachtingen en motivaties van gasthuishoudens en Oekraïense gasten met de particuliere opvang. Ook wil de gemeente weten welke rol particuliere opvang kan spelen op de langere termijn. Om dit te beantwoorden, bespreken we de belangrijkste bevindingen aan de hand van de sub-vragen die we in hoofdstuk 2 uiteengezet hebben.

15 Gemeente Rotterdam, n.d. "Onderdak voor Oekraïners in Rotterdam" Bezocht 14 april 2023 op https://www.rotterdam.nl/onderdak-voor-oekrainers-in-rotterdam.

16 De Gruijter et al., 2022.

5.1. Particuliere opvang wordt als positief ervaren

Als gevolg van de oorlog in Oekraïne zijn er door het hele land diverse particuliere initiatieven opgezet om (tijdelijke) huisvesting te bieden aan Oekraïnse ontheemden Dit betreft vaak een informele regeling tussen de gasthuishoudens en de Oekraïense gasten. Daarmee wijkt het af van andere opvanginitiatieven, zoals die van RefugeeHomeNL.[17] Bij RefugeeHomeNL is er sprake van georganiseerde screening en matching en worden vooraf duidelijke afspraken gemaakt over de duur van het verblijf.[18] Slechts een klein deel van de particuliere opvang in de gemeente Rotterdam valt onder deze laatste regeling.

Over het algemeen wordt de particuliere opvang als positief ervaren vanuit zowel het perspectief van de Oekraïense gasten alsook de gasthuishoudens. Het opvangen van Oekraïense vluchtelingen in het eigen huishouden is een manier waarop gasthuishoudens hun intrinsieke motivatie om anderen te willen helpen, kunnen vormgeven. Oekraïense gasten geven aan erg dankbaar te zijn voor de hulp en de warmte die de gasthuishoudens bieden.

Het verblijf draagt daarnaast bij aan positieve uitwisseling van taal en cultuur tussen gasten en gasthuishoudens. Voor gasthuishoudens is dit in de vorm van culturele uitwisseling waarbij men inzicht krijgt in de Oekraïense cultuur en

17 Zie ook https://www.rhnl.nl/nl/samenwonen/.

18 In het rapport van De Gruijter en Van Rooijen (2019) komt mede naar voren dat de COA logeerregeling via maatschappelijke initiatieven zoals Takecarebnb helpt met het maken van afspraken rondom de duur van het verblijf maar ook bijdraagt aan het scheppen van verwachtingen van zowel de gasten als de gasthuishoudens.

ook Nederland vanuit een andere blik leert zien. Oekraïense gasten geven aan dat het helpt om in Nederland beter de weg te kunnen vinden, dat het toegang geeft tot het sociaal netwerk, alsook dat het verblijven in een gasthuishouden helpt om de taal te leren.

Dat wil echter niet zeggen dat de particuliere opvang geen nadelen met zich meebrengt. Vooral op de langere termijn kunnen risico's en uitdagingen als gevolg van de informele aard van de opvang en de lange duur van het verblijf zich voordoen en leiden tot spanningen. Vaak hebben de gasten geen volledig zelfstandige woonruimte, maar delen ze faciliteiten zoals een keuken, badkamer of woonkamer met het gasthuishouden. Het gebrek aan privacy en/of het ontbreken van voldoende eigen ruimte kan op de langere termijn opbreken. Daarnaast tonen de bevindingen aan dat financiële overwegingen ook een rol spelen in de beslissing om wel of niet door te gaan met het bieden van particuliere opvang. Deze overwegingen betreffen bijvoorbeeld het stopzetten van het leefgeld, de lage compensatie van de opvang, het voorschieten van taalcursus, maar we zien ook dat de gasthuishoudens verrast zijn door de hogere aanslag voor gemeenschappelijke belastingen. Tot slot, als er tussen gasten en gasthuishoudens geen (duidelijke) afspraken zijn gemaakt over eventuele bijdragen aan het huishouden (in natura of financieel), dan brengt mogelijk een risico op uitbuiting met zich mee, waarbij bijvoorbeeld Oekraïense gasten als onbetaalde hulp worden ingezet.

5.2. Doorgaan zolang dat nodig is

Het verblijf van Oekraïense gasten bij gasthuishoudens duurt langer dan waar men aanvankelijk van uitging. Het is op basis van ons onderzoek niet mogelijk om een ideale periode te benoemen voor de particuliere opvang. Wel weten we of gasten en gasthuishoudens het verblijf willen continueren, of (op termijn) willen beëindigen.

Uit de enquête onder de gasten komt naar voren dat ongeveer de helft van de respondenten verwacht in de nabije toekomst te vertrekken ondanks dat men het contact met de gasthuishoudens als positief ervaart. Redenen die zij noemen zijn onder andere het vinden van een eigen woonruimte, veranderingen in de persoonlijke situatie van de gasthuishoudens, of omdat men niet langer het gasthuishouden tot last wil zijn.

Vanuit het perspectief van het gasthuishoudens komt naar voren dat ongeveer de helft van de respondenten bereid is om zo lang als nodig is door te gaan. Dit kan zijn totdat de oorlog stopt of wanneer de Oekraïense gasten alternatieve woonruimte hebben gevonden. Dit kan mede verklaard worden door de motivatie van gasthuishoudens om particuliere opvang te bieden. Daarnaast draagt de persoonlijke relatie tussen gasten en gasthuishoudens bij aan deze bereidheid. Gasten en gasthuishoudens hebben elkaar goed leren kennen en voelen zich met elkaar verbonden. Een kwart van de deelnemende gasthuishoudens verwacht in de nabije toekomst te stoppen met het bieden van particuliere opvang vanwege veranderingen in de persoonlijke situatie alsook de eerder benoemde risico's.[19] Door gebrek aan een woonruimte met eigen faciliteiten, heeft men niet altijd de benodigde privacy en kunnen er spanningen ontstaan tussen de gasten en de gasthuishoudens.

5.3. Informatie en steun vanuit de gemeente is en blijft belangrijk

Het merendeel van zowel de Oekraïense gasten alsook de gasthuishoudens geeft aan dat zij onder andere vragen hadden in relatie tot het verblijf van de Oekraïners in Nederland, maar dat zij in de meeste gevallen zelf hierop antwoord kunnen vinden. De Oekraïense gasten worden met hun vragen meestal geholpen door hun gasthuishoudens. De gasthuishoudens geven aan

19 Het andere kwart van de respondenten is reeds gestopt met bieden van particuliere opvang of kunnen niet zeggen hoe lang ze door zouden gaan.

dat zij de voorlichtingsinitiatieven vanuit de gemeente, zoals het gastgezinnencafé en de Whatsapp-groep vanuit de gemeente, waarderen. Wel missen gasthuishoudens soms informatie over recente beleidsveranderingen en de implicaties daarvan. Dit laat zien dat er behoefte is om op de hoogte gehouden te worden van zaken die voor henzelf of voor hun gasten relevant zijn.

Oekraïense gasten hebben met name vragen die te maken hebben met een langduriger verblijf in Nederland. Dit betreft bijvoorbeeld de status van Oekraïens ontheemden, of het doen van een opleiding, en of het daarbij mogelijk is om tot het einde van de opleiding in Nederland te verblijven. Andere vragen betreffen het vinden van alternatieve woonruimte of ondersteuning in het vinden van werk, toegang tot juridische ondersteuning, en bescherming tegen uitbuiting.

De vragen en ondersteuning die gasthuishoudens benoemen, komen grotendeels overeen met de vragen die hun Oekraïense gasten hebben. Gasthuishoudens hebben dan ook vragen over mogelijkheden rondom werk, woonruimte of onderwijs om zo hun gasten te kunnen ondersteunen. Daarnaast heeft een aantal gasthuishoudens vragen over burgerzaken, zoals het inschrijven in de gemeente, het uitschrijven van gasten als ze vertrokken zijn, of over de status van Oekraïners in Nederland. Tot slot, hebben gasthuishoudens financiële vragen over bijvoorbeeld de hogere gemeenschappelijke belastingen en het vaststellen van leefgeld.

5.4. Mogelijkheden voor particuliere opvang in de toekomst

De particuliere opvang in Rotterdam is het resultaat van een spontante reactie op de Oekraïense oorlog van gasthuishoudens in 2022 waarbij gasthuishoudens hun deuren openden voor Oekraïense ontheemden zonder daarvoor benaderd te zijn door de gemeente Rotterdam of andere instanties. Dit is een unieke en eenmalige situatie. Het is niet te voorspellen of en in welke vorm een dergelijke reactie zich opnieuw zou kunnen voordoen.

We constateren dat het overgrote deel van de gasthuishoudens mogelijk open staat tegenover het bieden van opvang in de toekomst. Iets meer dan de helft kan op dit moment niet zeggen of dat men dit in de toekomst wederom zal doen. Dit is afhankelijk van diverse factoren. Gasthuishoudens benoemen onder andere het belang van een 'tussentijd' tussen de huidige opvang die zij bieden en eventuele toekomstige opvang. Ook maakt het voor gasthuishoudens uit of er vanuit hun perceptie hun hulp echt nodig is, of dat er op andere manieren in opvang voorzien kan worden.

Concrete factoren die mede een rol spelen in de beslissing of dat men al dan niet wederom opvang biedt zijn de persoonlijke situatie van het gasthuishouden, de match met de gasten, de financiële ondersteuning en/of steun vanuit de overheid of gemeente, en de noodzaak van particuliere opvang (afhankelijk van de capaciteit van de gemeentelijke opvang).

Richtlijnen en/of beleid kan eventueel handvaten bieden om de particuliere opvang in de toekomst beter vorm te geven. Het geeft dan ook inzicht in wat de verwachtingen van eenieder zijn gedurende de particuliere opvang en hoe lang de opvang duurt. Daarnaast kan het richtlijnen bieden in wat men kan of moet doen wanneer een regeling ten einde komt. En waar men welke informatie kan vinden of ondersteuning kan aanvragen. De informatievoorziening vanuit de gemeente Rotterdam via de Whatsapp-groep en het gastgezinnencafé kan hierbij een mooie opstap bieden voor de toekomst, en kan daarbij vanaf het begin worden ingezet.

6 Referenties

De Gruijter, M. & Van Rooijen, M., 2019. "*Evaluatie Logeerregeling COA*" Juni 2019. Verwey-Jonker Instituut.

De Gruijter, M., Sikkema, M., en I. Razenberg, 2022. "*De opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam. Ervaringen en Uitdagingen.*" Oktober 2022. Kennisplatform Inclusief Samenleven.

Gemeente Rotterdam, n.d. "*Onderdak voor Oekraïners in Rotterdam*" Bezocht 14 april 2023 op https://www.rotterdam.nl/onderdak-voor-oekrainers-in-rotterdam.

Van der Burg, E. 2022. "*Vreemdelingenbeleid: Situatie in de Oekraïne.*" Brief van de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Nr 2907. 30 Maart 2022.

Van der Burg, E. 2023. '*Vreemdelingenbeleid: Situatie in Oekraïne.*' Brief van de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Nr. 3093. 13 April 2023.

Wijnkoop, M. et al., 2023. '*Beschermingsopdracht Oekraïense ontheemden. Piekscenario's door nieuwe offensieven.*' Clingendael Rapport. Februari 2023.

Bijlage 1 - Enquête Gasthuishoudens

Tenzij anders aangegeven, waren alle vragen verplicht.

1. Biedt u onderdak aan Oekraïense vluchtelingen?
   - Ja, dat doe ik nu
   - Ja, dat heb ik gedaan (nu niet meer)
   - Nee, dat heb ik nooit gedaan=> *Einde survey*

TYPE OPVANG

2. Met wie woont u?
   Tel hierin uw gasten niet mee.

   - Ik woon alleen
   - Ik woon met mijn partner
   - Ik woon met mijn kind(eren)
   - Ik woon met mijn partner en kind(eren)
   - Anders, namelijk .....

3. Kunt u per leeftijdscategorie aangeven aan hoeveel gasten u opvang biedt?

   - ..... 0-17 jaar
   - ..... 18-30 jaar
   - ..... 31-60 jaar
   - ..... Ouder dan 60 jaar

4. Hoe kent u de gasten die u opvangt? Wat is uw relatie tot de gast(en)?
   - Ik kende ze niet voor ik ze opving
   - Het zijn familieleden
   - Het zijn vrienden/kennissen
   - Anders, namelijk....

5. Wanneer bent u begonnen met het bieden van opvang?
   Indien je de dag niet meer weet, selecteer de eerste van de maand

   dd/mm/yy

6. Wat voor type opvang biedt u?
   - De gasten wonen in ons huis, zonder aparte voorzieningen.
   - De gasten wonen in ons huis, met deels aparte voorzieningen (bv. eigen keuken, eigen toilet).
   - De gasten hebben een aparte, zelfstandige woonruimte (bv. tuinhuis, eigen verdieping, eigen woning/appartement).
   - De gasten wonen in een opvangplek waar meerdere huishoudens worden opgevangen (bv. een kerk).

7. Wat waren voor u de redenen om opvang te bieden?

.....

.....

.....

ERVARINGEN MET DE OPVANG

8. Hoe tevreden bent u over het zijn van een host/gasthuishouden voor uw Oekraïense gasten?
Geef dit aan op een schaal van 0 tot 10. 0=heel ontevreden. 10=heel tevreden.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Heel ontevreden **Heel tevreden**

9. Wat vindt u het meest positieve aspect aan het opvangen van uw Oekraïense gasten?

.....

.....

.....

10. Wat vindt u het meest negatieve aspect aan het opvangen van uw Oekraïense gasten?

.....

.....

.....

11. Heeft u met uw gasten afspraken gemaakt over een financiële bijdrage?
- Nee, geen afspraken gemaakt.
- Ja, de afspraak is dat de gasten een financiële bijdrage leveren.
- Ja, de afspraak is dat de gasten *geen* financiële bijdrage leveren.

INFORMATIE EN STEUN

12. Als uw gasten vragen hebben over hun verblijf en leven in Nederland, kunt u dan de antwoorden vinden?
- Ja, altijd.
- Soms wel, soms niet.
- Nee, nooit.
- Niet van toepassing: mijn gasten hebben geen vragen.

13. Welke antwoorden heeft u niet kunnen vinden?
(deze alleen als mensen invullen soms wel/niet of nee, nooit in vraag 12 hebben ingevuld)

.....

.....

.....

14. Als u zélf vragen heeft over het opvangen van uw Oekraïense gasten, kunt u dan de antwoorden vinden?
- Ja, altijd.
- Soms wel, soms niet.
- Nee, nooit.
- Niet van toepassing: ik heb geen vragen.

15. Welke antwoorden heeft u niet kunnen vinden?
(deze alleen als mensen invullen soms wel/niet of nee nooit in vraag 14)

.....

.....

.....

16. Heeft u vragen aan de gemeente Rotterdam, of behoefte aan steun vanuit de gemeente? *(beide opties mogelijk)*
   - Ja, namelijk .....
     .....
     .....
   - Nee, want .....
     .....
     .....

TOEKOMST

17. Hoe lang denkt u vanaf nu nog opvang te kunnen bieden aan uw huidige gasten?
   - Zo lang als het nodig is.
   - Maximaal een jaar.
   - Maximaal 6 maanden.
   - Maximaal 3 maanden.
   - Ik wil ermee stoppen, maar weet niet hoe/wanneer.
   - Ik ga ermee stoppen.
   - Niet van toepassing: ik ben al gestopt.
   - Weet ik niet.

18. Wat zouden voor u redenen zijn om (op termijn) te stoppen met de opvang? *Indien u al gestopt bent met de opvang: wat waren voor u redenen om te stoppen met de opvang?*

    .....
    .....
    .....

19. Zijn er omstandigheden/condities waaronder u zou overwegen om langer met de opvang van uw gasten door te gaan?*(beide opties mogelijk)*

    U mag hier verschillende dingen noemen. Denk bijvoorbeeld aan informatie, financiële tegemoetkomingen, privacy, hulp vanuit de gemeente, uw eigen sociale netwerk et cetera.

    [deze vraag alleen stellen aan mensen die bij v17 de antwoorden 'ik wil stoppen', 'ik ga stoppen' 'max een jaar' max 3 maanden en max 6 maanden en weet ik niet aanvinken]
   - Ja, namelijk .....
     .....
     .....
   - Nee, want .....
     .....
     .....

20. Zou u in de toekomst nogmaals tijdelijke opvang willen bieden aan vluchtelingen?
   - Nee
   - Ja, aan Oekraïense vluchtelingen
   - Ja, aan vluchtelingen die afkomstig zijn uit andere landen
   - Ja, aan Oekraïense en niet-Oekraïense vluchtelingen
   - Weet ik (nog) niet

21. Wat heeft u nodig indien u in de toekomst besluit om nogmaals vluchtelingen onderdak te bieden? *(optioneel)*

    .....
    .....
    .....

Bijlage 2 - Enquête Oekraïense Gasten

1. Are you presently staying with a host family in Rotterdam?
   - Yes
   - No, not anymore
   - No => *Close survey*

2. In what type of housing do you live?
   - Living in a host house (private room without separate facilities).
   - Living in a host house (private room with some separate facilities).
   - Independent house (garden house, own floor, own house/apartment).
   - Shelter that accommodates multiple households (e.g. church).

3. How did you find the hosting family?
   - Refugee Home NL
   - Facebook groups
   - Friends and family
   - Church
   - Other + *open*

4. Who are your current hosts? - *multiple choice*
   - Dutch
   - Ukrainian background, even if with Dutch citizenship
   - International family

5. How long can you stay in the host family? - *multiple choice*
   - Maximum one year
   - Maximum 6 months
   - Maximum 3 months
   - I have to leave soon
   - No end date

6. How many people does your host family consist of?
   - .... Children
   - .... Adults (18+)

7. How many people does your household (living in the host family) consist of?
   - ... Children
   - ... Adults (18+)

SUPPORT AND INFORMATION

8. Did you have questions about your life in the Netherlands or required any additional help? *(multiple choice + open)*
   - Yes, I needed information about my legal status + *open*.
   - Yes, I need support from hosting organization + *open.*
   - Yes, I need police or legal support + *open.*
   - Yes, I needed other support + *open.*
   - No

9. Did you manage to get answers/support?
   - Yes, I got answers/support from my host family.
   - Yes, I got answers/support from municipality.
   - Yes, I got answers/support online.
   - Yes, other. Namely ....
   - No.

10. Did you have experience changing your housing arrangements?
   - I changed hosting family once + *why open*.
   - I changed hosting family more than once + *why open*.
   - I moved from other accommodation (municipality provided) to the hosting family + *why open.*
   - No.

SATISFACTION

11. How satisfied are you with your experience of living in the host family (10 point scale) and why?

1 = very dissatisfied **0 = very satisfied**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

12. Why did you choose to live in the family instead of the municipality-provided location/rented house? *(open)*

    .....

    .....

    .....

13. Do you want to leave your hosting family and why?
   - No + *why open.*
   - Yes + *why and when open.*

VERWEY-JONKER Instituut

COLOFON

Opdrachtgever	Gemeente Rotterdam
Auteurs	Verwey-Jonker Instituut - Dr. T. A. Kool, Verwey-Jonker Instituut - M. Compagner, MSc Verwey-Jonker Instituut - Drs. M.J. de Gruijter OPORA - A. Omelianuk, MSc
Foto omslag	Rhalda Jansen
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Giessenplein 59 C 3522 KE Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
http://www.verwey-jonker.nl

ISBN 978-94-6409-239-4

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, juni 2023.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.